

EGY RÉGI-ÚJ KÖNYVSOROZAT, A MADÁCH KÖNYVTÁR

A II. világháború előtt az Új Színház Kft. kiadásában, gróf Károlyi István és Püskösti Andor szerkesztésében jelent meg a Madách Könyvtár, amely drámai műveket, ill. a drámával kapcsolatos írásokat jelentetett meg, 7. és 8. köteteként pedig Staud Géza szerkesztésében kiadta *Madách Imre összes leveleit*.

1995-ben ismét ilyen címen (Madách Könyvtár – Új folyam) indult meg egy kiadványsorozat, ezúttal azonban kizárólag Madáchra szorítkozva, vele és családjával összefüggő információkat közölve. A sorozatot az 1994. szept. 30-án Szügyben alakult Madách Irodalmi Társaság jelenteti meg, a 9. kötettől kezdve saját sokszorosítógépét használva, általában 200 körüli példányban.

Az alábbiakban röviden az eddig megjelent 29 kötetet ismertetnénk. A sorozat gerincét a Madách Szimpózium kötetei jelentik; ezt a rendezvényt a Madách Irodalmi Társaság korábban minden év október elején, újabban pedig a Magyar Dráma Napjához igazodóan szept. 21. körül tartja; fő helyszínei: Balassagyarmat és Szügy, az előadások száma pedig rendszerint tíz fölött van. Kezdetől fogva arra törekedtünk, hogy az elhangzott előadások ne csak szóbeszéd tárgyai legyenek, hanem eljussanak a tanácskozáson jelen nem lévő érdeklődőkhöz is. 2002 végéig tíz Madách Szimpózium volt, s az utolsó kivételével a korábbi rendezvények kötetei meg is jelentek.

Az eddig elhangzott, összesen több mint 100 előadás ismertetése nyilván terjedelmi okokból sem lehetséges, ezért inkább csak azokat a területeket jeleznénk, amelyeket az előadók érintettek. Természetesen ma is, miként az elmúlt 140 évben szinte folyamatosan, elsősorban a Tragédia s annak értelmezési lehetőségei alkotják a kutatások egyik irányát. Jobban mondva ez ma már legalább két nagy területet jelent: a mű újabb értelmezéseit, ill. maguknak az eddigi értelmezéseknek a rendszerezését, az azokkal kapcsolatos reflexiókat. „Lerágott csontnak” tűnhet az új értelmezési lehetőségek keresése, ám mindig vannak olyan szempontok, amelyek a korábbiakban nem kaptak elegendő hangsúlyt. A lehetséges filozófiai hatások közül Hegel vagy Kant neve gyakran szóba került; Vicoé vagy Kierkegaard-é csak ritkán. A Tragédia optimista vagy pesszimista voltáról is sokan értekeztek, ám a

Madách Szimpóziumok egyikén elhangzott egy olyan előadás, amely modern, kvantitatív stilisztikai módszert ajánlott a kérdés megválaszolására.

Több előadás szólt arról, hogy a magyar irodalom nagy alakjai miként vélekedtek a Tragédiáról. Sokan vannak közöttük, akiknek a véleménye – miért, miért sem – még szűk szakmai körökben is alig ismert. Pedig Németh László és Márai Sándor, Vajda János és Benedek Marcell véleményét megismerni ugyanolyan izgalmas, mint a költő fiáét, Madách Aladárét vagy a szintén kevésbé ismert Sík Sándor-féle koncepciót.

Az értelmezések értelmezésénél maradva: rendkívül izgalmas az is, ahogyan a művészvilág látja a Tragédiát. A képzőművészek, akik közül meglepően sokan készítettek hozzá illusztráció-sorozatot, de a rendezők és a színészek értelmezésének elemzése, összehasonlítása is izgalmas, sőt: a Tragédia esetében még a díszlettervező elképzelése is olykor önálló elemzésre méltó. A felsorolt példákból is kitetszik: a Tragédia elemzése „örökzöld” téma, hiszen mindig lesznek új képzőművészek, rendezők, színészek, akik új módon közelítik meg a művet. S akkor még nem szóltunk a fordítókról, akik – bármennyire is a szöveghűséget tartják szem előtt – olykor maguk is egyfajta értelmezésre kényszerülnek. El kell dönteniük például, hogy egy enyhén archaikus *olvasmányt* vagy egy színházi bemutatásra szánt, modern nyelvezetű *drámát* kívánnak-e lefordítani.

A Madách Szimpózium alkalmat ad a kevésbé ismert művek elemzésére is. A *Tündérrálmom* vagy az elbeszélések ugyanúgy előadás tárgyai voltak, mint Madách versei. Sőt, egyes esetekben itt történt meg egy-egy ismeretlen mű bemutatása vagy megvitatása is. Ezek az újonnan felfedezett művek – olykor csak szövegvariánsok – általában nem hasonlíthatók a szerző maradó alkotásaihoz, ám van egy érdekes kivétel is. A II. Józsefről szóló *József császár* határozottan jó dráma, csak az a gond vele, hogy sok éves kutatómunka és konzultáció után is csak annyit lehet állítani róla, hogy „majdnem biztosan” Madách a szerzője. Lehet, hogy a teljes bizonyosságot sohasem fogjuk elérni (a torinói lepelhez hasonlóan itt is számos költséges elemzésre nyílna lehetőség, azzal a különbséggel, hogy ilyen támogatásnak sokkal kisebb az esélye), mindazonáltal a művet ma már célszerű az olvasó-, majd a nézőközönség elé vinni; bárki legyen is a szerzője: jó dráma, amely megfelelő előadásban sikerre számíthat.

Az életmű mellett a költő élete és személy(iség)e is izgalmas és szerteágazó terület. Madách életének talán legkevésbé ismert része a börtönben töltött időszak. Ma már erről is többet tudunk, mint akár csak húsz évvel ezelőtt, s több új információ, dokumentum bemutatására adtak alkalmat az évenkénti konferenciák is. Érdekes, hogy Madáchcsal korábban alig

foglalkoztak pszichológusok, jóllehet akár az élete, akár főművének keletkezési körülményei kerültek szóba, a lélektani megközelítés szinte sohasem hiányzott. Furcsa módon Róheim Gézának a Nyugatban megjelent írása is visszhangtalan, folytatás nélküli volt, csakúgy mint Szirmayné Pulszky Henriette könyve (*Genie und Irrsinn im ungarischen Geistesleben*, München, 1935), amelyben Madáchról is hosszasan értekezett. Ma is a pszichoanalitikus megközelítés dominál, ám újabban a jungi mélylélektan került előtérbe, s egy korábban nem alkalmazott elemzési módszer, a grafológia. A Madách-rendezvényeken több grafológus is érdekes előadásokat tartott, akik nem csupán a szerző, de felesége és édesanyja írását is görcső alá vették.

Már-már úgy tűnt, hogy a Tragédia keletkezésének körülményeiről nem lehet újat mondani, erre azonban éppen a közelmúltban tartott X. Madách Szimpózium cáfolt rá: Bárdos József kísérletet tett a Tragédia első változatának, a *Lucifernek* a rekonstrukciójára a végső szövegváltozat alapján.

Az említetteken kívül is számos téma került szóba az első tíz konferencián (Madách családfája, Madách a tankönyvekben stb.), úgy gondoljuk azonban, hogy az érdeklődés felkeltésére talán ennyi is elegendő.

A tíz Madách Szimpózium mellett két Fráter Erzsébet Szimpózium is volt: az első Nagyváradon (1997-ben), a feleség halálózási, a második Csécsén (2000-ben), a születési helyén; ezek is önálló, bár vékonyabb kötetként láttak napvilágot a könyvsorozatban. Fráter Erzsébetről jóval kevesebbet lehet mondani, még kevesebbet biztosan tudni, mint férjéről. Alakja jobbra az írók fantáziáját mozgatta meg és a lélekbúvárokét. De ha abból indulunk ki, hogy Madách második legismertebb „műve” valójában a házassága volt, akkor mindenképpen indokolt, hogy időnként új szempontok alapján ismét szemügyre vegyük a házaspárt és mindazokat, akik a házassági játszmában fontos szerepet játszottak.

Ha nem a megjelenés sorrendjében, hanem tematikusan nézzük a Madách Könyvtárat, akkor a főmű és annak fordításai alkotják az egyik legfontosabb részsorozatot. Maga a Tragédia rendhagyó módon két kötetben jelent meg: a vékonyabbikban a mű szövege, a vastagabbik és apróbb betűvel szedettben a szövegváltozatok, magyarázatok, kommentárok. Így egymás mellé helyezve a két könyvet, elkerülhető a folyamatos előre-hátra lapozás, amely a túl sok jegyzetet tartalmazó egykötetes műveknél elég keserves dolog. A Tragédia négy új átültetése jelent meg eddig. 1996-ban Nagy Gusztáv fordításában a cigány (lovári) nyelvű, amelyből ugyan már évekkel korábban elkészültek az első részletek, ám kellő ösztönzés híján félbemaradt a munka. A jiddis nyelvű fordítás gépiratát „csak” meg kellett találni: Holder József munkája még 1925-ben készült, de sohasem jelent meg.

A legújabb (sorrendben kilencedik) angol fordítást Tomschey Ottónak köszönhetjük. Végül Asztalos Lajos volt a fordítója a spanyolországi Galiciában beszélt galego nyelvű fordításnak.

Az eddig említett tizenhét kötet mellett további tizenkét kötet volt, amely nem alkotott különösebb rendszert. A *Madách Imre rajzai és festményei* c. könyv (Nagyné Nemes Györgyi–Andor Csaba) első ízben tette közzé a szerző valamennyi ismert rajzát és festményét, elemző tanulmányok kíséretében. Az *Ismeretlen epizódok Madách életéből* (Andor Csaba) a szerző életének mélyebb megismeréséhez nyújtott adalékokat, csakúgy, mint a *Madách Imre és Veres Pálné* (Andor Csaba), amely azt kívánta bizonyítani: nem barátságról, hanem (igaz, plátói) szerelemről volt szó esetükben, s számos ismert szerelmes vers eddig ismeretlen ihletőjének tarthatjuk Veres Pálnét.

Még az I. Fráter Erzsébet Szimpózium rendezése előtt felmerült: mielőtt újabb elemzésnek vennénk alá a szerző életének legfontosabb szereplőjét, előbb tanácsos közreadnunk a tőle származó ill. róla szóló legfontosabb és legrégebb írásokat. A *Fráter Erzsébet emlékezete* első kötete főképp az érintett leveleit és Madách hozzá írt verseit tartalmazta, a második (évekkel később megjelent) kötet a halála után kibontakozott vita korai szakaszát igyekezett nyomon követni az 1930-as évekig.

A Madách-életrajz kutatói általában megegyeztek abban, hogy az egyik legfontosabb és legautentikusabb forrás unokaöccsének, Balogh Károlynak a kéziratos visszaemlékezése, amelyre már a korai kutatók is támaszkodtak, fia pedig, aki szintén Balogh Károly név alatt publikált a két világháború között, több művében is felhasználta és idézte (*Madách az ember és a költő; Egy pillantás a sztrégovai oroszlánbarlangba* stb.). Furcsa módon az 1912–13-ban készült kézirat sohasem jelent meg; 1996-ban aztán, *Gyermekkorom emlékei* címmel, szintén a Madách Könyvtárban látott napvilágot.

A Tragédia bemutatóiról 1883 óta két könyv, számos tanulmány és alig számba vehető mennyiségű hírlapi cikk jelent meg, ám érdekes módon egy jogász, dr. Fejér László tartotta szükségesnek azt, hogy a bemutatókat, lehetőleg teljes körűen, számba vegye. Hatvan éven át gyűjtötte a Tragédia színlapjait, műsorfüzeteit s más, a színi előadásokhoz kapcsolódó dokumentumait; gyűjteményét a Nógrád Megyei Múzeumokra hagyta (jelenleg Csesztvén tekinthető meg az abból nyílt kiállítás). Halála előtt még megjelenhetett összegző munkája, *Az ember tragédiája bemutatói* című bibliográfia. Legújabban Enyedi Sándor vállalkozott a munka jelentős bővítésére, s hasonló címmel, de csak az ősbemutatótól Trianonig terjedő időszakkal foglalkozva jelentette a Tragédia-bemutatók bibliográfiájának első kötetét.

Madách édesanyjának, Majthényi Annának a levelezéséből is ismert volt néhány részlet, összes levele azonban, *Majthényi Anna levelezése* címmel, csak a közelmúltban vált ismertté. Függeléke tartalmazza leszármazottjainak a családfáját egészen napjainkig.

Komjáthy Anzelm *Önéletírása* távol esőnek tűnhet ugyan, tudnunk kell azonban, hogy jeles költőnknek, Komjáthy Jenőnek az apja Madách Imre jó barátja volt, s bár rövid írásában fiáról is, Madáchról is csak szűkszavúan nyilatkozik, mégis érdekes részletekkel gazdagítja eddigi tudásunkat. Egy nem különösebben jelentős, mégis témánkba vágó életmű első kötetét is megjelentettük: a költő fiának, Madách Aladárnak mára feledésbe merült (s a könyvtárakban is ritkaság számba menő) verseit.

Végül a közelmúltban *Szabadon bűn és erény közt* címmel Bárdos József Tragédia-értelmezési kísérlete jelent meg, amely tovább folytatja azt a hagyományt, amelyet még Szász Károly kezdett meg, közvetlenül a mű megjelenése után, könyvterjedelmű elemzésével. Bárdos József megközelítésében Kierkegaard filozófiája kap nagy hangsúlyt.

Itt tartottunk 2002 őszén. S hogy mi lesz a folytatás? Két területen biztosan tovább folytatódik a kiadói munka: a Madách Szimpózium előadásainak és *Az ember tragédiája* újabb fordításainak megjelentetése nem maradhat félbe. Emellett a Madách Irodalmi Társaság mindenképpen szeretné megjelentetni a szerző teljes életművének kritikai kiadását. Ezt ugyanis (ellentétben például a Magyar Tudományos Akadémiával) elvi kérdésnek tekintjük, amelyből nem lehet engedni. Magyarán szólva: akkor is kötelességünk a kritikai kiadás megindítása, ha senki egyetlen fillérrel sem támogatja a tervet.

Majthényi Anna levelezése után érdekes lehet más családtagok leveleinek közzététele is, így pl. a Madách testvéreké. Kívánatos volna a fiatalon elhunyt Madách Pál még fellelhető írásainak önálló könyvben való megjelentetése, vagy a családi levéltár érdekesebb darabjainak kiadása. Csak a teljes életmű és a minden eddiginél részletesebb és pontosabb Madách-életrajz megjelentetése után nyílik majd lehetőség a *Ki kicsoda Madách életében?* c. kötet összeállítására is. A sorozat tehát reményeink szerint még hosszú éveken át folytatódik; az: első száz kötetig a téma hiánya biztosan nem lesz akadály a újabb kiadványok megjelentetésének.

A Palócföld 2002. évi pályázatainak eredménye

MADÁCH-PÁLYÁZAT

A zsűri első díjat nem adott ki

II. díj

Puntigán József (Losonc) Választások (tanulmány)

II. díj

T. Pataki László (Salgótarján) Kétfarcú ember – Esze Tamás (tanulmány)

III. díj

Dr. Baráthi Ottó (Salgótarján) A szegénység: mai valóságunk
szomorú szelete (szociográfia)

MIKSZÁTH-PÁLYÁZAT

A zsűri első díjat nem adott ki

II. díj

Büki Péter (Budapest) versek

II. díj

Törő István (Budapest) versek

III. díj

Mizser Attila (Fülek) versek

III. díj

Zsirai László (Budapest) regényrészlet

XI. Országos Rajzbiennálé

2002 novemberében tizenegyedik alkalommal nyílt meg a Nógrádi Történeti Múzeumban a XI. Országos Rajzbiennálé. E kiállítás nem csupán hazai viszonylatban egyedülálló, de Közép-Európában is csak Plzenben, Wrocławban és Ljubljanában látogathatók hasonló, kizárólagosan a kortárs rajz stílusirányzatait felvonultató rendezvények.

A Rajzbiennálé – ahogy már elnevezése is érzékelteti – napjaink hazai egyedi grafikája legutóbbi két évi „terméséből” nyújt áttekintő válogatást. Ezért – bár szerepelnek évről-évre rendszeresen kiállító, visszatérő alkotók s bár a rendezők célkitűzései minden egyes alkalommal a tiszta rajz megjelenítésére irányulnak – minden egyes rendezvény más és más. Nem is lehet ez másként, hiszen a hazai egyedi rajz a képzőművészet más ágaihoz hasonlóan állandó „mozgásban”, fejlődésben van. A 90-es évek elejétől sorra alakuló új művészi társaságok mellett „megnyíltak a kapuk” az egyéni kezdeményezések előtt s egyre nő a fiatal kiállítók aránya is.

Örvendetes, hogy a mostani Rajzbiennálén szintén sok a fiatal. Jelenlétük a már olyan hírnevet szerzett grafikusok mellett, mint Muzsnay Ákos, Sulyok Gabriella, Szentgyörgyi József, Kovács Péter Balázs, tovább színesíti a kiállítás egyébként is gazdag összképét. Ugyanakkor a kiállításra beadott műveik annak átgondolására készítetik a rendezőket s a zsűrit, meddig is rajz a rajz? Megkerülhető-e a hagyományos anyagok és technikák mellett a plexi, a neoncső felhasználása, a szitanyomat s az egyedi rajz ötvözése? Ennek megvitatása, a Rajzbiennálé kiírása szempontjainak újragondolása egyelőre a jövő feladata, annyi bizonyos, hogy ezek a kis „stílustörések” jelen esetben nem váltak a kiállítás egységesen magas színvonala kárára, inkább a kortárs képzőművészet legújabb célkitűzéseit érzékeltetik.

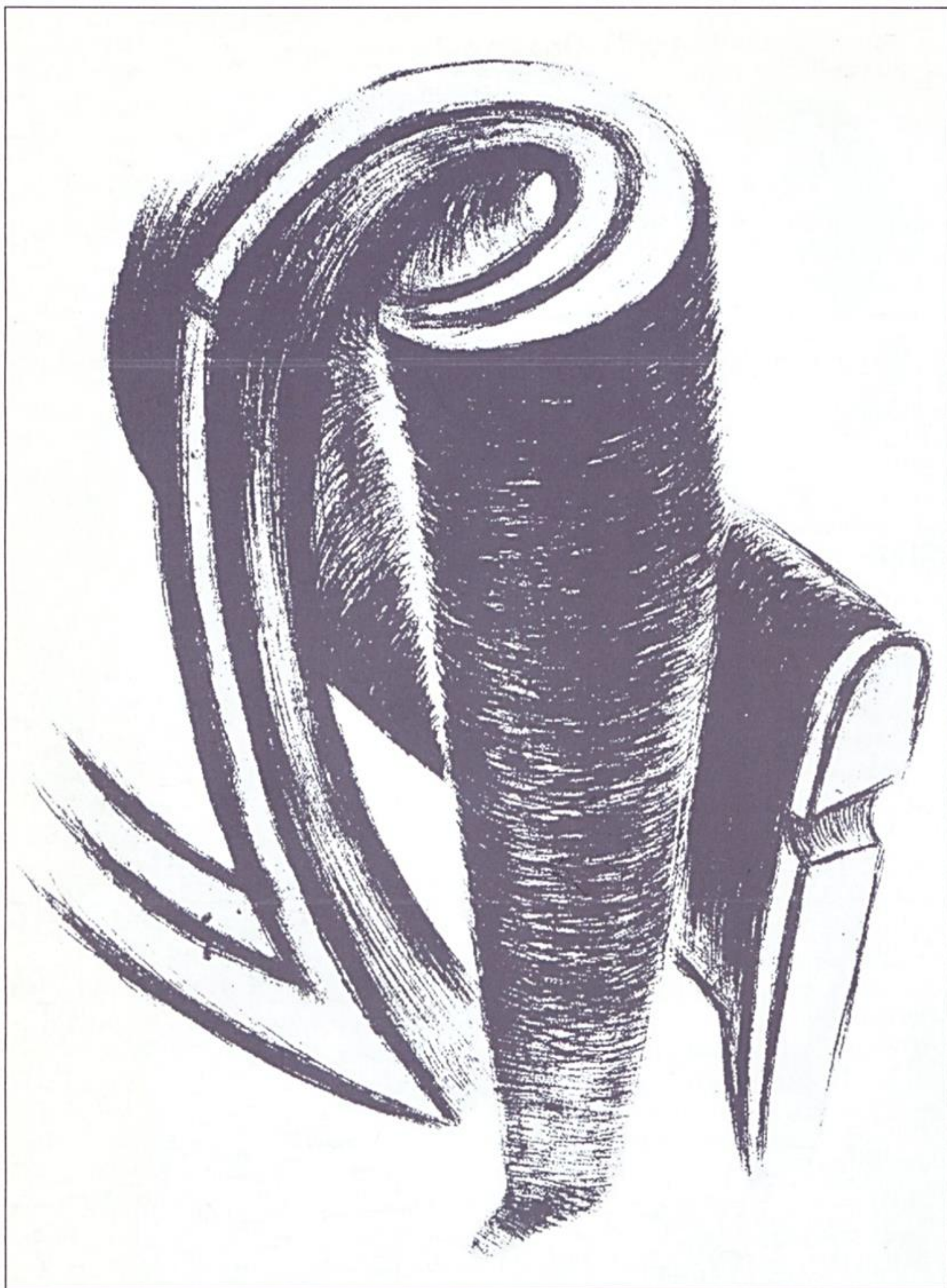
Hasonlóan örvendetes, hogy a Rajzbiennálé egyre inkább közelít a nemzetközivé váláshoz, egyre számottevőbben szerepelnek a határon túli – elsősorban erdélyi – magyarság képviselői. Alkotásaik színvonalban nem maradnak el a már általunk jól ismert hazai alkotóktól, nem véletlen, hogy ez évben Salgótarján Megyei Jogú Város díját fiatal erdélyi magyar képzőművész – Öllerer András – nyerte el.

Már a kezdetektől hagyománnyá vált, hogy minden egyes Rajzbiennálé anyagához kapcsolódóan az előző nagydíjas (Nógrád Megye Közgyűlése díja), illetve Csohány Kálmán díjas grafikusművész alkotásait tekinthetik meg az érdeklődők. Ez évben Szemethy Imre ironikusan játékos rajzait, illetve a fiatal Zachar István kissé ezoterikus grafikáit láthatjuk a múzeum kiscsokorjájában.

Új, a Rajzbiennáléhoz kötődő rendezvény viszont – bár reméljük, hogy a későbbiekben szintén hagyománnyá válik – a megnyitó napján, november 23-án a Városházán rendezett szakmai tanácskozás, melyen széleskörű részvétel mellett neves grafikusművészek, művészettörténészek – Supka Magdolna, Lóska Lajos, Szurcsik József, Feledy Balázs, Dobrik István – beszéltek a kortárs hazai egyedi rajz helyzetéről, lehetőségeiről.

E tanácskozás üzenete, a helyszínen elfogadott záródokumentuma egyezik a szervezők – a Nógrád Megyei Múzeum, a Magyar Grafikusművészek Szövetsége és a Magyar Grafikáért Alapítvány – a rendezvényt továbbéltetni kívánó szándékával. Az elhangzottak alapján egyértelműen nyilvánvalóvá vált a képzőművész szakma, a szakértők és a kiállítók részéről a továbbiakban is az igény a Rajzbiennáléra, mint a hazai kortárs egyedi rajz seregszemléjére.

K. Peák Ildikó

Gelencsér János: VÁRAKOZÓ
77x79 cm, vegyes technika, 2002

9 770555 886015